

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 10.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.10.4>

УДК 330.342:338.242

I. В. ОDOTIUK,

д. е. н., старший науковий співробітник,

головний науковий співробітник відділу економічної теорії,

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», м.Київ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7125-4628>

УЯВНЕ І РЕАЛЬНЕ В БЕЗАЛЬТЕРНАТИВНІЙ ЦИВІЛІЗАЦІЙНІЙ АЛЬТЕРНАТИВІ ПІД НАЗВОЮ “МЕТАВСЕСВІТ”¹

I. Odotiuk,

*Doctor of Economic Sciences, Senior Research Officer, Chief Researcher of the
Department of Economic Theory, State Organization Institute of the Economy and
Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv*

THE IMAGINARY AND THE REAL IN A NON-ALTERNATIVE CIVILIZATIONAL ALTERNATIVE CALLED THE “METAVERSE”

*В статті визначено зміст глибинних процесів, які постають одночасно і
наслідком проміжного етапу, і передумовою для втілення завершального етапу
становлення метавсесвіту. Сформульовано, що такими є тенденції*

¹ Статтю підготовлено в рамках виконання НДР (№ ДР №0124U000050).

спрощення, примітивізації та залежності. Встановлено, що процес цифровізації призводить до знеособлення держави, тому постає найкоротшим шляхом до універсалізації та побудови цифрової платформи натомість соціальної держави. Імовірним побічним наслідком активного поступу у даному напрямі є нівелювання культурологічного та освітнього значення доступних широкому загалу бібліотек. Нівелювання бібліотек невідворотно зробить зайвою галузь науки. Заняття науковою діяльністю вже в оглядовій перспективі постане прерогативою виключно еліт. Тому зроблено висновок, що метавсесвіт є вишуканим способом соціальної стратифікації на основі критерію володіння новітніми технологіями, наслідком якої постає маргіналізація значної частини суспільства. Визначено, що дієвим інструментом досягнення метавсесвітом імерсивності є керований військовий регіональний конфлікт, а глибинні процеси спрощення, примітивізації та залежності створюють умови для унормування сприйняття такого конфлікту чи то у форматі гібридної, проксі війни чи війни з використанням тактичної ядерної зброї. Зроблено висновок, що розв'язання актуальних проблем розвитку людства шляхом імплементації концепції метавсесвіту постає інструментом радше уявним, аніж реальним, однак підміна розвитку реального уявним, який існуватиме лише у форматі доповненої реальності, є неприпустимою.

The article defines the content of deep processes that are both a consequence of the intermediate stage and a prerequisite for the implementation of the final stage of the metaverse formation. It is formulated that these are the trends of simplification, primitivisation and dependence. The author found that the process of digitalisation will lead to the depersonalisation of the State, which is the shortest way to universalisation and the construction of a digital platform instead of a welfare State. The author establishes that a likely side effect of active progress in this direction is the levelling of the cultural and educational significance of libraries accessible to the

general public. The levelling of libraries will inevitably make the field of science redundant. Already in the foreseeable future, scientific activity will become the prerogative of the elites, while participation in the scientific process as a researcher will become inaccessible to people from the general population. Therefore, it is concluded that the metaverse is a sophisticated way of social stratification based on the criterion of possession of the latest technologies. The consequence of this stratification is the marginalization of a significant part of society, those active participants who, in the modern digital realities, no longer have a place in the hybrid human-technology tandem. It is determined that the alternative of development offered to mankind under the name of "metaverse" is a new stage of globalization - informational globalization. Managed military regional conflict becomes an effective tool for achieving metaverse immersiveness. It is the managed military regional conflict that can effectively deactivate the tendency to regionalization and autonomization of IT networks on the part of individual countries, and thus finally present mankind with the metaverse as an alternative-free concept of global development. It is concluded that the deep processes of simplification, primitivisation and dependence, determining the nature of the metaverse, create conditions for normalising the perception of military conflict, for accustoming humanity to coexistence with war, whether in the format of hybrid, proxy or tactical nuclear war. Under such conditions, solving most of the current problems of human civilisation (including effective solutions to hunger, illegal migration, depopulation of certain countries and regions, climate, poverty, crime, terrorism) by implementing the concept of the metaverse is an imaginary rather than a real tool. However, in the context of implementation of the metaverse concept, substitution of real development with imaginary development, i.e. development that will exist only in the format of augmented reality, is inadmissible.

Ключові слова: метавсесвіт, держава, економіка, платформа, цифровізація, спрощення, примітивізація, залежність.

Keywords: metaverse, State, economy, platform, digitalisation, implification, primitivisation, dependence.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Технологічна спроможність продукувати в режимі онлайн позірне уявлення про будь-що, є визначальною характеристикою цифрового етапу розвитку людства. Однак уявне — це те, чого не існує в дійсності, те, що створене уявою та існує лише у свідомості, це віртуальне. На сьогодні кратно збільшення обсягу в будь-який час доступної для людини інформації, а головне — успішно інтегрована в буденне життя людини професійно вибудована онлайн система маніпулювання інформацією, роблять результат допитливості більшості з тих її учасників, хто хоч якось того прагнув, заздалегідь прогнозованим. А тому будь-який користувач системи, незалежно від того, модерується остання ІТ-корпораціями одноосібно чи в тандемі з користувачами, перетворюється у споживача виключно тих уявлень, зміст яких обумовлений цілями і завданнями організатора системи. Втім, допоки абсолют віртуального залишається хоч і недалекою, але перспективною, реальна війна на території Держави Палестина, Лівану, України, РФ, високий ризик ядерної катастрофи в Україні і РФ та, як наслідок, забруднення території Східної та Західної Європи, втрата національного економічного потенціалу Україною і зменшення темпів економічного розвитку країн-лідерів ЄС — це ті події, котрі супроводжують нинішній цифровий етап становлення метавсесвіту. Тож визначають такі події суто проміжний етап становлення метавсесвіту чи постають першими наслідками імплементації в офлайн життя пропонованої моделі розвитку людства — запитання, відповідь на яке характеризуватиме якість очікуваних перспектив розвитку, зокрема на національному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати дослідження глобалізації та виокремлення напрямів “гіперглобалізм” і “постглобалізація” з їх основними рисами, з одного боку, та особливостей перерозподілу капіталу і соціальної стратифікації в період посилення ролі ІКТ, з іншого боку, наочно доводять як встановлення тріумфу індивідуальності і ринкових механізмів над владою та гегемонією держави, зниження рівня функціональності міжнародних інститутів, початок регіоналізації віртуальних мереж, нарощення військового потенціалу та посилення перспективи зіткнення вже не окремих країн, а цивілізацій в результаті перебігу глобалізації, так і посилення сформованого наприкінці 90-х рр. XX ст. парадоксу, коли вкрай невелика кількість жителів світу багатіє, а більшість піддається маргіналізації [1-4]. Новітні технології, комп'ютери лише більш чітко показують бідним їх бідність, оскільки нові статки формуються у віртуальній реальності, герметично ізольованій від старомодних, суворих і примітивних реалій убогого життя [5]. Втім глибинні процеси, що стоять за лаштунками фінансових і соціальних наслідків економічного та інформаційного формату глобалізаційної трансформації світу, в епіцентрі пошуку залишаються.

Формулювання цілей. Метою статті є визначення та формулювання змісту тенденцій, що супроводжують нинішній етап становлення метавсесвіту, є їх безпосереднім прихованим наслідком і важливим лейтмотивом для продовження успішного втілення концепції метавсесвіту в майбутньому.

Виклад основного матеріалу. Попри ствердну позицію експертів про концептуальне бачення метавсесвіту у вигляді об'єднання і забезпечення функціональної сумісності множини імовірних віртуальних світів зі світом фізичним, існуючий на концептуальному рівні дуалізм визначень метавсесвіту надає достатні підстави характеризувати сучасну епоху цифровізації як етап формування нового формату впливу індустрії ІКТ на розвиток офлайн економіки та суспільства. Неспроможність зацікавлених сторін, від власників

великих медіа-компаній до фахових дослідників, запропонувати своє бачення сутності наступного етапу розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та випрацювати системне і консолідоване бачення достовірної моделі функціонування метавсесвіту у найближчому майбутньому, свідчить про домінування тенденції до посилення, а також, що важливо, до суб'єктивізації вказаного вище впливу шляхом імплементації концепції метавсесвіту виключно як концептуально безальтернативного бачення очікуваного людством майбутнього в оглядовій перспективі.

Вплив нових інформаційно-комунікаційних технологій на глобальні процеси, як характеристика гібридного простору-часу метавсесвіту, є вихідною ознакою сучасного розвитку суспільства і економіки, оскільки пошукові системи, соціальні мережі, великі дані, нейронні інтерфейси не стільки поступово змінюють життя сучасного суспільства, трансформуючи дійсність певної частини людства у гібрид людини та технологій, скільки відображають процес формування у сферах діяльності людини феноменів, технологічний базис яких визначає не лише можливості, але і ризики нового етапу розвитку людства, котрі також характеризують як основу нового світового устрою, так і перспективи його реалізації. Знаковість нинішнього, підкреслюю, проміжного етапу впровадження концепції метавсесвіту пов'язана не лише з технічною революцією в сфері спроможності інтернет-технології та обчислювальної потужності комп'ютерної техніки, але і з неспростовним фактом посилення глобальної тенденції до збільшення соціальної нерівності і за обсягом отриманого доходу, і за доступом до технологій, і за доступом до інформації, результати якої, зважаючи на цифровий характер соціально-економічних трансформацій, матимуть революційні наслідки для розвитку економіки і суспільства країн-учасниць єдиного гібридного простору-часу метавсесвіту в оглядовій перспективі.

Економічна політика з чіткою орієнтацією на приватизацію стратегічних активів, свободу торгівлі, скасування державного регулювання постає в умовах інформаційного формату глобалізації не лише ознакою неолібералізму, як певного напрямку в історії світової економічної думки, але і змістом переконань службовців, державних лобістів, великих власників, керівників транснаціональних корпорацій. Активна діяльність вказаних груп у межах провадження основних засад політики економічної глобалізації на національному і міжнародному рівнях, а саме – рівень глобалізації має бути значно вищим, оскільки лише глобальний уряд зможе ефективно боротися з нерівністю, котра зростає, формується під впливом факторів, які характеризують як соціальне, так і географічне походження їх носіїв. Міжнародним порівняльним дослідженням розподілу доходів було встановлено, що за період 1910-2010рр. в структурі національного доходу частка 0,1% найбагатших представників англосаксонських країн порівняно з їх візаві в країнах континентальної Європи та Японії отримала, починаючи з 1970-х років, значно вищу динаміку зростання. Таким чином було зроблено висновок, що головними вигодонабувачами глобалізації та лібералізації в економіці є «верхня дециль англосаксонських країн», до складу яких віднесено США, Велику Британію, Канаду, Австралію, Нову Зеландію [6, с. 318, 319]. Опанована країнами внаслідок такого розподілу практика підготовки, підбору, призначення, перепризначення кадрів, а також взаємного обміну останніми в державному істеблішменті і великому транснаціональному бізнесі постала суттєвим поштовхом до змін, які вплинули на якісний рівень кадрового забезпечення системи державного управління, зокрема в сфері економіки, що зумовило девальвацію цінностей суспільства та поступову трансформацію меритократичних уявлень про еталонний суспільно-політичний устрій. Разом з тим, суттєве посилення представниками вищого фінансового прошарку та політичних династій власних позицій на рівні національному досягнення мети

щодо забезпечення відповідної траєкторії руху на рівні глобальному виключно економічними методами не гарантувало.

І за таких умов цілковито уособленим процесом постав розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Досягнутий станом на сьогодні рівень розбудови інформаційної глобальної мережі експерти прямо пов'язують зі співпрацею найбільших ІТ-компаній з державними спецслужбами, котра була започаткована на початку 2000-х в рамках укладених відповідних контрактів, а також в рамках участі в реалізації проголошеної 2005 року концепції “Зібрати все” [7]. Результатом співпраці стало започаткування тенденції до формування і реалізації ІТ-компаніями стратегії інформаційної фільтрації кожного користувача мережі Інтернет. Становлення провідних компаній наприкінці першої декади нинішнього століття та монополізація ними сьогодні ринку інформаційних технологій пов'язується з втіленням вказаної стратегії. Базовим принципом її імплементації в життя було створення пошуковими системами і соціальними мережами персонального інформаційного всесвіту кожному окремо взятому користувачеві. Головними напрямками формування такого всесвіту слугують збір і накопичення масиву інформації щодо персональних даних користувача, змісту сформованих користувачем запитів, а також переваг і уподобань, які властиві користувачу глобальної інформаційної мережі та його оточенню.

Алгоритми автоматичної інформаційної фільтрації запитів, які зводяться до встановлення залежності того, що ми бачимо від обсягу знань про те, що ми робимо [8], а також архітектура сучасної глобальної інформаційної мережі, включаючи сервери та дата-центри, сформували найважливішим цифровим ресурсом сучасності великі бази персональних даних. Обсяг баз даних успішних мережевих платформ перевищив кількість населення більшості країн і навіть деяких континентів. А оскільки цифрові кордони масивів даних користувачів не збігаються з державними, а інтереси сторін, які контролюють

діяльність мережевих платформ, не збігаються з інтересами певних країн, використовуються великі бази даних (Big Data) для побудови моделей поведінкових прогнозів [9, с.110]. Ще одним вагомим результатом апробації концепції фільтрації інформації відповідно до персональних даних користувача, його власних уподобань, уподобань кола знайомих користувача, та започаткування практики створення персонального інформаційного всесвіту кожному користувачеві, став процес централізації процедур накопичення та систематизації зібраних про користувачів даних окремими транснаціональними ІТ-корпораціями.

Поєднання у межах технологічної платформи стратегій фільтрації та інформаційного капсулювання зі значною кількістю користувачів глобальної інформаційної мережі обумовило формування тенденції до становлення наприкінці минулого десятиліття цифрових соціальних мереж як виразника не стільки соціально-економічних, скільки передовсім політичних інтересів провайдерів глобальної повістки дня. Втім задля успішної реалізації завдання імплементації концепції метавсесвіту інформаційного капсулювання і Big Data недостатньо, потрібна інтеграція користувачів мережі у цифровий простір. Причому інтеграція не уявна у вигляді аватара, а реальна. Досягненню поставленої мети має послуговуватись нинішній етап активізації розбудови цифрової інфраструктури, зокрема технологій персонального помічника на основі штучного інтелекту, імплантів з використанням нейроінтерфейсу, доповненої реальності (Augmented Reality).

Огляд вказаних трьох технологій надає підстави для виокремлення рис, що, на нашу думку, їх об'єднують, а саме:

- інформаційне фільтрування за доходом;
- маргіналізація і остаточне закріплення майнового розриву.

Водночас, якщо фільтрування за допомогою штучного інтелекту у вигляді персонального помічника можна віднести до добровільного

інформаційного фільтрування за доходом, адже використовувані алгоритми збору інформації, розпізнавання мови, самонавчання та удосконалення в концепції розвитку медіа-агентств на найближчий період можуть припинити бути безкоштовними по всьому спектру використовуваної користувачем інформації з мережі, то фільтрування з використанням технології доповненої реальності виходить за межі помічника у пошуку необхідної користувачу інформації і постає тим фільтром за замовчуванням, який людське сприйняття інтерпретує, а бачення користувачем навколишнього світу програмує. Причому такий фільтр має дві особливості. По-перше, доповнення реальності відбувається у відношенні всього, що користувач побачить і почує. По-друге, доповнення реальності щодо всього, що користувач побачить і почує, відбувається в незалежності від бажання і волі користувача, який користується відповідними пристроями.

Таким чином, якщо на етапі застосування пошукових систем інформаційне фільтрування було для користувача справою до певної міри добровільною, то на етапі інтеграції інфраструктури доповненої реальності в офлайн середовище інформаційне фільтрування постає справою запрограмованою (добровільно-примусовою), адже алгоритм не відштовхується ані від персональних даних користувача, ані від уподобань користувача та уподобань друзів користувача, оскільки інформація у створюваній доповненою реальністю інформаційній капсулі обробляється машинним кодом і є запрограмованою завчасно. Тож, купуючи та використовуючи гарнітуру доповненої реальності, користувач автоматично стає споживачем інформації, згенерованої машинним кодом, а не власним вибором. Такого ґатунку споживання повністю нівелює індивідуальність користувача, перетворюючи його на формальне доповнення до операційної системи, офлайн доповнення до онлайн системи. Саме тому доповнену реальність кваліфікують як протез після самоампутації [10], коли самоампутуванню підлягає частина мозку

користувача, що відповідає за аналітичну обробку інформації. А машинний код, виходячи за межі інформаційно-пропагандистського впливу, постає для користувача несвідомим авторитетом [11], або законом чи кодексом законів, що створюється таємно і виконується автоматично [12].

Однак, що сьогодні робить можливим процес перетворення користувача у формальний атрибут створюваної гібридної платформи по заміні реального уявним? На нашу думку, визначальними трендами, котрі характеризують сучасний період становлення метавсесвіту, є:

- **спрощення** (Цифровізація процесів, які оточують людину, неможлива без високої компетенції когорти тих, хто виконує необхідні розробки. Однак для більшості кінцевих користувачів цифровізація обертається втратою раніше набутих компетенцій. Спрощенням можна охарактеризувати процеси від універсалізації існуючих на споживчому ринку електронних гаджетів (смартфон, лептоп, персональні помічники на основі штучного інтелекту, імпланти з використанням нейроінтерфейсу, пристрої доповненої реальності), використання яких позбавляє значну частину молоді необхідності опанування базового рівня навичок у письмовій, читацькій, математичній грамотності, до промислового осучаснення транспортної галузі. До прикладу, прагнення зручності, комфорту, а також, що головне, більшого економічного ефекту в автотранспортній галузі (а це автоматична трансмісія, різноманітні системи допомоги водію на зразок круїз-контролю, курсової стійкості, паркування, руху вгору і спуску з гори, паркування, система автоматичного повного чи часткового управління транспортним засобом) призводять сьогодні до нівелювання необхідності опанування майбутнім водієм ще вчора елементарних навичок кермування транспортним засобом, а в подальшому, при впровадженні системи Car-to-Car, також і до нівелювання необхідності знання правил дорожнього руху);

- **примітивізація** (Автори міжнародного дослідження якості освіти “PISA-2022”, за результатом отриманих ними оцінок якості здобутої школярами 15-ти річного віку освіти з читання, математики та природничо-наукових дисциплін у понад 80 країнах світу у 2018 та 2022 роках, головним представили висновок про те, що “У всіх країнах, зокрема і країнах ОЕСР, спостерігалось безпрецедентне падіння успішності в усіх предметних галузях дослідження (в 2022р. порівняно з 2018р. - прим.авт.). Причиною цього може бути тривале дистанційне навчання під час пандемії.” З огляду на фахове заключення міжнародних експертів можемо не безпідставно констатувати, що дистанційна форма навчання, а саме дистант постане базовою формою навчання у майбутньому під назвою “метавсесвіт”, за умови збереження сьогоденішньої тенденції зміни рівня якості освіти, матиме невідворотним наслідком стійку тенденцію до стрімкої примітивізації більшої частини учасників освітнього процесу, і не лише на рівні загальної середньої освіти);

- **залежність** (за інформаційною фільтрацією йтиме фільтрація фізична (фізичне капсулювання), що означає формування залежності людини від комп’ютерної техніки і глобальної інформаційної мережі інтернет вже на більш життєво важливому для неї, як вимушеного користувача, рівні).

Спрощення і, як наступний крок, примітивізація призводять до залежності – сучасна людина ставиться ІТ-індустрією у фізичну залежність від результатів діяльності останньої. Примітивізація, постаючи наслідком спрощення, перетворює людину у такого рівня функціональності користувача, де користувач формується пропозицією, тією, яка визначається і формується провайдерами концепції метавсесвіту, а тому користувач з його функціоналом — це вже не рівноважна частина гібриду людини і технологій, а продукт виключно модератора метавсесвіту, продукт технологій. Відтак вказані вище тренди спрощення, примітивізації і залежності постають радше тими

глибинними процесами, які одночасно є і наслідком проміжного етапу, і передумовою для втілення завершального етапу становлення метавсесвіту.

Якщо деталізувати процес примітивізації в галузі освіти на національному рівні, то, наприклад, станом на 2022 рік показник володіння українськими школярами 15-річного віку базовим (2-м із 6-ти) рівнем читацької грамотності сягнув 59% (428 балів), математичної грамотності – 58% (441 балів), природничо-наукових дисциплін — 66% (450 балів). Порівняно з результатом 2018 року якість освіти погіршилась в математичній грамотності на 12 балів, в природничо-наукових дисциплінах — на 19 балів, у читацькій грамотності на 36 балів. Ступінь оволодіння третім (з шести) рівнем грамотності склав в математиці, природничо-наукових дисциплінах та читанні відповідно 32, 36 та 29 відсотків. Відставання України від країн ОЕСР у продемонстрованому базовому рівні грамотності з вказаних дисциплін складає відповідно від півтора до двох з половиною років навчання. Водночас продемонстровані Україною результати у 2022 році з усіх трьох галузей знань все ж є вищими, ніж у Болгарії, Молдові, Грузії, однак нижчими за результат Естонії, Польщі, Словацької Республіки. (“PISA-2022”, МОН України, www.mon.gov.ua). Тож цілком очевидно, що гібрид людини і технологій та віртуалізація простору, як важливі складові концепції метавсесвіту, в навчальному процесі на рівні загальної середньої освіти призводять не до підвищення рівня якості отриманих знань, а до його примітивізації.

Тенденція до поширення практики активного застосування інформаційно-комунікаційних технологій в межах реалізації концепції метавсесвіту не є відокремленою від процесу економічної глобалізації. Процес цифровізації, зокрема цифровізації державних послуг, призводить до знеособлення держави, її системи управління, її лідерів. Опанований курс на знеособлення держави постає найкоротшим шляхом до універсалізації, до побудови цифрової платформи натомість соціальної держави, до створення того єдиного

плавильного котла, з яким асоціювались погляди про зміст і форму економічної глобалізації періоду кінця XX-початку XXI століття. В межах даного процесу йдеться вже не стільки про об'єднану, єдину волю держав чи спільну транспарентну політику співтовариства країн у вирішенні низки нагальних проблем порядку денного розвитку людства (екологія, міграція, голод, бідність, тероризм), скільки про необхідність запровадження єдиного центру ухвалення рішень, а також механізму, що робить вкрай не вигідним вчинення факту порушення ухвалених таким наднаціональним центром рішень. Інтернет-зв'язок, будучи базовою технологією метавсесвіту, є технологією подвійного призначення і, окрім можливості бути використаною в межах такого центру і за допомогою такого механізму задля досягнення суспільної згоди, містить не лише технічні, але соціальні та військові загрози. Існування загроз використання технології подвійного призначення обумовлює активізацію різноспрямованих процесів.

Якщо автор статті одним із глибинних процесів, які є і наслідком проміжного етапу, і передумовою для завершального етапу становлення метавсесвіту визначив сьогодні залежність — формування фізичної залежності людини від комп'ютерної техніки і глобальної інформаційної мережі Інтернет, то Юваль Ной Харарі таку залежність називає техногуманізмом нинішнього століття. Аналізуючи сучасні процеси, професор з Єрусалимського університету зміст загроз, а також перспектив їх успішного втілення в життя реальне, вбачає в расовій стратифікації суспільства, і, акцентуючи при цьому увагу на декількох речах — на повторенні даної ітерації в недавній історії людства, на відмінності застосованого інструментарію, але водночас на абсолютній схожості цілей, відзначає: «Але якщо Гітлер і його поплічники планували вивести породу надлюдей за допомогою селекції та етнічних чисток, то техногуманізм XXI століття сподівається досягти цієї мети набагато більш мирним шляхом, за допомогою нанотехнологій та нейрокомп'ютерних

інтерфейсів. ... Проекти століття XXI — набуття безсмертя, щастя і божественості — також припускають облагодіювання людства в цілому. Але оскільки ці проекти націлені на те, щоб перевершити норму, а не зберегти і гарантувати її, вони можуть призвести до створення нової касти надлюдей, яка відмовиться від свого ліберального коріння і поводитиметься зі звичайними людьми не краще, ніж європейці XIX століття з африканцями» [13, с. 410, 413]. На відміну від Т.Пікетті, Ю.Харарі у визначенні складу вигодонабувачів становлення метавсесвіту та цифрової маргіналізації суспільства не обмежувався критерієм доходу, а тому когорту надлюдей визначив як спільноту WEIRD — Western, Educated, Industrialized, Rich and Democratic. Така когорта надлюдей і становитиме глобальну еліту, члени якої отримають повний доступ до нових і коштовних технологій.

Наразі ж іншим активованим внаслідок існування загроз використання Інтернету, як технології подвійного призначення, процесом залишається регіоналізація. Безпосереднім наслідком регіоналізації постає тенденція до автономізації ІТ-мережі, включаючи забезпечення регіональними автономними пошуковими системи, соціальними мережами, месенджерами. Доказом успішної і, що головне, вчасної регіоналізації та автономізації став проєкт “Золотий щит”, що був реалізований КНР упродовж 1998-2008рр.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Дослідники, охарактеризувавши метавсесвіт як гіпертрофовану технологічну платформу, поширення якої світом підпорядковано реалізації ідеї практичної імплементації концепції забезпечення з-поміж іншого насамперед тотального цифрового контролю за глобальним розвитком людства, отримали необхідне підтвердження сформульованому ними раніше аналітичному висновку на практиці [14]. Так, затримання у Франції у третій декаді серпня 2024 року засновника і гендиректора Telegram у зв'язку із висунутим йому звинуваченням у бездіяльності та опосередкованому сприянні очолюваної ним платформи

вчиненню низки злочинів (тероризм, торгівля наркотиками, шахрайство, відмивання грошей, поширення контенту, що містить сексуальне насильство над дитиною) свідчить не стільки про існування ще донедавна певного рівня конфіденційності розміщеної на платформі Telegram інформації, скільки про підпорядкованість соціальних месенджерів і цифрових платформ спеціалізованим державним органам. Причому така підпорядкованість, з огляду на юридичні наслідки затримання гендиректора Telegram, передбачена, визначена і встановлена за замовчуванням, про що свідчить, зокрема, згадувана вище стратегія 2005 року “Зібрати все”.

Активний поступ у напрямку втілення в життя концепції побудови цифрової платформи натомість соціальної держави, прогрес у розвитку інтернет-технологій, розробка та створення концепції онлайн- та мультисвітів, віртуальної, доповненої і змішаної реальності обов'язково матиме і не очевидні на сьогодні наслідки. Зокрема, машинний код інтерпретації навколишнього світу в доповненій реальності — це найкоротший шлях в небуття такого звичного атрибуту реальності ще початку XXI століття як бібліотеки. Нівелювання культурологічного та освітнього значення доступних широкому загалу бібліотек невідворотно зробить зайвою галузь науки. Вже в оглядовій перспективі заняття науковою діяльністю постане прерогативою виключно еліт, тоді як для вихідців з широких верств населення участь в науковому процесі в якості дослідника стане недоступною. У цьому зв'язку метавсесвіт — це новий, значно більш вишуканий спосіб соціальної стратифікації, стратифікації на основі технологій, а точніше кажучи, на основі критерію володіння новітніми технологіями. Наслідком такої стратифікації вже є маргіналізація значної частини суспільства, тих ще вчора його активних учасників, яким у сучасних поки передцифрових реаліях місця в гібридному тандемі людина-технології вже не знаходиться.

Накладання в часі факту продовження відкритих міждержавних воєнних конфліктів на Близькому Сході (з жовтня 2023р.) і в Східній Європі (з лютого 2022р.) та факту переходу ІКТ індустрії на третій етап становлення метавсесвіту, з одного боку, підтверджує висновки про те, що формою руху і розв'язання економічних суперечностей глобалізації все ж залишається війна, а з іншого боку, доводить, що процес економічної глобалізації не завершено. Запропонована людству альтернатива розвитку у вигляді концепції під назвою “метавсесвіт” є нічим іншим як новим етапом глобалізації — глобалізації інформаційної. Дієвим інструментом досягнення метавсесвітом імерсивності, як масштабного поєднання фізичного і віртуального світів, інакше кажучи, занурення людства у гібридний простір людини і технологій, постає, на нашу думку, керований воєнний регіональний конфлікт. Саме керований воєнний регіональний конфлікт спроможний ефективно деактивувати тенденцію до регіоналізації та автономізації ІТ-мереж з боку окремих країн, і таким чином остаточно представити людству метавсесвіт безальтернативною концепцією подальшого глобального розвитку.

Визначені в статті тенденції спрощення, примітивізації та залежності як глибинні процеси, які одночасно є і наслідком проміжного етапу, і передумовою для втілення завершального етапу становлення метавсесвіту, слугують прямим підтвердженням висновку про вагомую роль керованого воєнного регіонального конфлікту в імплементації концепції метавсесвіту, оскільки створювані вказаними вище процесами тренди розвитку суспільства створюють умови для нормалізації сприйняття відкритого воєнного конфлікту, для при звичаєння людства до співіснування з війною чи то у форматі гібридної, проксі війни чи війни з використанням тактичної ядерної зброї. За таких умов маємо достатні підстави стверджувати, що розв'язання більшості актуальних на сьогодні проблем розвитку людської цивілізації шляхом реалізації концепції метавсесвіту є інструментом радше уявним, аніж реальним.

І, що головне, йдеться не про заперечення автором статті науково-технічного прогресу чи применшення визначальної у розвитку економіки і суспільства ролі останнього. Йдеться виключно про неприпустимість підміни в контексті імплементації концепції метавсесвіту розвитку реального (*а це ефективно розв'язання проблем голоду, незаконної міграції, депопуляції окремих країн і регіонів, клімату, бідності, злочинності, тероризму*) розвитком уявним, тобто таким, який існуватиме лише у форматі доповненої реальності.

Література

1. Barber B. R. Jihad Vs. McWorld. *The Atlantic Monthly*. 1992. March. Vol. 269, no. 3. P. 53-65.
2. Hirst P., Thompson G. *Globalization in Question: The International Economy and the Possibilities of Governance*. UK: Wiley, 1999. 318 p.
3. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. М.: АСТ, 2006. 571 с.
4. Cox R.W., Sinclair T.J. Structural issues of global governance: implications for Europe. *Gramsci, Historical Materialism and International Relations*. / ed. by St. Gill. Toronto: York University, 1993. P. 259—289.
5. Bauman Z. *Glokalizacja, czyli komu globalizacja, a komu lokalizacja*. *Studia socjol.* Warszawa. 1997. № 3. S. 53-69.
6. Пикетти Т. Капитал в XXI веке. М.: Ад Маргинем Пресс, 2015. 592 с.
7. Зубофф Ш. Эпоха надзорного капитализма. М.: Издательство Института Гайдара, 2022. 782с.
8. Паризер Э. За стеной фильтров. Что Интернет скрывает от вас? М.: Альпина Бизнес Букс, 2012. 304 с.
9. Huttenlocher D. Schmidt E. Kissinger H. *The Age of AI*. London: John Murray Press, 2021. 272 с.
10. Маклюэн М.Г. Понимание медиа: внешние расширения человека. М.: Кучково поле, 2014. 464 с.

11. Юнг К.Г. ЭОН. Исследование о символике самости. К.: ИД «СВАРОГ», 2023. 394 с.
12. Lessig L. Code: Version 2.0. New York: Basic Books, 2006. 410 p.
13. Харари Ю.Н. Homo Deus. Краткая история будущего. М.: Синдбад, 2018. 496с.
14. Одотюк І.В. Метавсесвіт: концептуальні положення і технологічна реальність. *Ефективна економіка*. 2024. №4. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.4.6> (дата звернення: 11.11.2024)

References

1. Barber, B.R. (1992), “Jihad Vs. McWorld”, *The Atlantic Monthly*, March, vol. 269, no. 3, pp. 53-65.
2. Hirst, P. and Thompson, G. (1999), *Globalization in Question: The International Economy and the Possibilities of Governance*, Wiley, London, UK.
3. Hantington, S. (2006), *Stolknovenie civilizacij* [Clash of Civilizations], AST, Moscow, Russian Federation.
4. Cox, R.W. and Sinclair, T.J. (1993), Structural issues of global governance: implications for Europe. *Gramsci, Historical Materialism and International Relations*, York University, Toronto, CA.
5. Bauman, Z. (1997), “Glokalizacja, czyli komu globalizacja, a komu lokalizacja”, *Studia socjol*, vol. 3, pp. 53-69.
6. Piketty, T. (2015), *Kapital v XXI veke* [Capital in the Twenty-First Century], Ad Marginem Press, Moscow, Russian Federation.
7. Zuboff, Sh. (2022), *Jepoha nadzornogo kapitalizma* [The Age of Surveillance Capitalism], Izdatel'stvo Instituta Gajdara, Moscow, Russian Federation.
8. Pariser, E. (2012), *Za stennoj fil'trov. Chto internet skryvaet ot vas?* [The Filter Bubble: What the Internet is Hidding from You?], Al'pina Biznes Bruk, Moscow, Russian Federation.

9. Huttenlocher, D. Schmidt E. and Kissinger H. (2021), *The Age of AI*. John Murray Press, London, UK.
10. McLuhan, M.H. (2014), *Ponimanie media: vneshnie rasshirenija cheloveka* [Understanding Media: The Extensions of Man], Kuchkovo pole, Moscow, Russian Federation.
11. Jung, C.G. (2023), *JeON. Issledovanie o simvolike samosti* [EON. A Study on the Symbolism of the Self], Izdate'lskij dom "Svarog", Kyiv, Ukraine.
12. Lessig, L. (2006), *Code: Version 2.0.*, Basic Books, New York, USA.
13. Harari, Y.N. (2018), *Homo Deus. Kratkaja istorija budushhego* [Homo Deus: A Brief History of Tomorrow], Sinbad, Moscow, Russian Federation.
14. Odotiuk, I.V. (2024), "The metaverse: conceptual framework and technological reality", *Efektyvna ekonomika*, [Online], vol. 4. <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.4.6>.

Стаття надійшла до редакції 12.10.2024 р.